

Шевченко В. М.,

*доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені Миколи Ярмаченка факультету спеціальної освіти та соціальної
політики Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
ORCID ID: 0000-0003-0119-3206*

ВПЛИВ МИКОЛИ ДМИТРОВИЧА ЯРМАЧЕНКА НА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Анотація. У тезах висвітлено внесок Микола Дмитрович Ярмаченко в розвиток Інституту педагогіки НАПН України та становлення української педагогічної науки. Проаналізовано його науково-педагогічну, організаційну й управлінську діяльність, роль у розвитку спеціальної освіти, історико-педагогічних досліджень і підготовці наукових кадрів. Розкрито значення діяльності вченого для формування сучасного науково-освітнього простору України.

Ключові слова: Микола Дмитрович Ярмаченко, Інститут педагогіки НАПН України, педагогічна наука, спеціальна освіта, сурдопедагогіка, історія педагогіки, наукова школа, Академія педагогічних наук України.

Розвиток української педагогічної науки другої половини ХХ – початку ХХІ століття нерозривно пов'язаний із діяльністю видатного вченого, педагога, організатора науки й освіти — академіка Миколи Дмитровича Ярмаченка. Його багаторічна науково-педагогічна та управлінська діяльність стала важливим чинником становлення сучасної системи педагогічної науки в Україні, а особливе значення мала для розвитку Інституту педагогіки НАПН України — найстарішої наукової педагогічної установи держави [1]. Саме завдяки М.Д. Ярмаченку Інститут педагогіки зміцнив свої позиції як провідний центр педагогічної думки, науково-методичного забезпечення освіти та підготовки наукових кадрів [1].

Постать Миколи Дмитровича Ярмаченка є унікальною для української педагогіки. Його життєвий шлях — це приклад поєднання глибокої наукової ерудиції, організаторського таланту, людяності

та відданості справі освіти. Народившись у поліському селі Черемошня у 1928 році, він пройшов складний шлях від сільського хлопця до одного з найавторитетніших учених у галузі педагогіки та спеціальної освіти [1]. Уже в студентські роки навчання на дефектологічному факультеті Київського педагогічного інституту імені О.М. Горького проявив схильність до науково-дослідної роботи та зацікавлення проблемами навчання й виховання дітей із порушеннями слуху [2]. Його кандидатська дисертація «Розвиток зв'язної мови у глухих учнів 3-го класу» стала вагомим внеском у розвиток української сурдопедагогіки, а подальші дослідження заклали підвалини наукового осмислення проблем компенсації порушень слуху та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами [3].

Наукове становлення М.Д. Ярмаченка відбувалося у тісному зв'язку з практикою педагогічної діяльності. Він працював асистентом, доцентом, завідувачем кафедри сурдопедагогіки, проректором із наукової роботи Київського педагогічного інституту імені О.М. Горького [2]. Уже в цей період учений виявив себе не лише як дослідник, а й як талановитий організатор науки, здатний об'єднувати навколо себе творчі колективи та спрямовувати їхню діяльність на вирішення актуальних проблем освіти. У 1968 році М.Д. Ярмаченко захистив докторську дисертацію «Виховання і навчання глухих дітей в УРСР», яка стала однією з перших фундаментальних праць із історії української сурдопедагогіки [4]. У дослідженні було систематизовано історію становлення спеціальної освіти для дітей із порушеннями слуху, визначено основні етапи розвитку сурдопедагогіки та обґрунтовано шляхи її подальшого розвитку [2].

Новий етап у діяльності Миколи Дмитровича розпочався у 1973 році, коли його було призначено директором Науково-дослідного інституту педагогіки Міністерства освіти УРСР [1]. Цей період став визначальним як для самого вченого, так і для розвитку Інституту педагогіки. Під його керівництвом установа суттєво зміцнила свій науковий потенціал, розширила структуру та напрями досліджень. Якщо на початку його керівництва в Інституті працювало близько 120 науковців, то вже на початку 1990-х років кількість співробітників зросла більш ніж удвічі [1]. Було створено нові наукові підрозділи, активізовано фундаментальні й прикладні

педагогічні дослідження, посилено взаємозв'язок педагогічної науки з практикою діяльності закладів освіти [1].

М.Д. Ярмаченко приділяв значну увагу розвитку методології педагогічної науки. Він переконливо доводив, що педагогіка має не лише реагувати на суспільні зміни, а й прогнозувати напрями розвитку освіти. Саме тому в Інституті педагогіки активно розроблялися проблеми змісту освіти, удосконалення методів навчання й виховання, розвитку національної школи, історії педагогіки та педагогічної думки [1]. За ініціативи й під науковим керівництвом ученого були підготовлені фундаментальні колективні праці: «Актуальні питання педагогічної науки» (1978), «Народна освіта в Українській РСР» (1979), підручник «Педагогіка» (1986), «Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.)» (1991), «Інститут педагогіки АПН України: нарис історії» (1996) [1]. Значним досягненням стало видання першого в Україні «Педагогічного словника» (2001), який став важливим джерелом для науковців, викладачів і студентів [5].

Вагоме місце у діяльності М.Д. Ярмаченка посідали історико-педагогічні дослідження. Він був переконаний, що розвиток сучасної освіти неможливий без осмислення історичного досвіду та педагогічної спадщини минулого [1]. Особливу увагу вчений приділяв дослідженню творчої спадщини Антона Макаренка, ставши одним із найавторитетніших українських макаренкознавців [1]. Водночас учений підтримував дослідження, присвячені історії української освіти, діяльності вітчизняних педагогів, розвитку спеціальної освіти та сурдопедагогіки. Його наукові праці сприяли формуванню історико-педагогічного напрямку в Інституті педагогіки та поглибленню досліджень у сфері історії освіти [1].

Особливе значення для розвитку Інституту педагогіки мала діяльність М.Д. Ярмаченка як організатора науки та наставника молодих учених. Він створив потужну наукову школу, яка об'єднала дослідників у галузі педагогіки, історії освіти та спеціальної педагогіки [1]. Під його науковим керівництвом було підготовлено значну кількість кандидатів і докторів наук, багато з яких згодом стали провідними науковцями, професорами, академіками, керівниками наукових установ і закладів вищої освіти [1]. Учений завжди підтримував молодих дослідників, допомагав їм визначати перспективні напрями наукової роботи, сприяв професійному становленню та розвитку наукового потенціалу Інституту педагогіки.

Важливим етапом діяльності М.Д. Ярмаченка стало створення Академії педагогічних наук України у 1992 році. Саме його було призначено президентом-організатором новоствореної Академії [6]. Цей період став надзвичайно важливим для Інституту педагогіки, який увійшов до структури Академії та отримав нові можливості для розвитку. За ініціативи Миколи Дмитровича було розширено тематику досліджень, створено нові наукові інститути та лабораторії, активізовано розроблення концептуальних засад розвитку національної освіти незалежної України [6]. Академік Ярмаченко доклав значних зусиль до формування сучасного науково-освітнього простору держави, модернізації змісту освіти та підготовки педагогічних кадрів нового покоління [6].

Отже, вплив Миколи Дмитровича Ярмаченка на розвиток Інституту педагогіки НАПН України є надзвичайно вагомим і багатограним. Його діяльність сприяла утвердженню Інституту педагогіки як провідного наукового центру України, розвитку педагогічної науки, становленню наукових шкіл, підготовці висококваліфікованих наукових кадрів та формуванню концептуальних засад сучасної української освіти. Науково-педагогічна спадщина академіка М.Д. Ярмаченка і сьогодні залишається актуальною та є важливим джерелом для подальшого розвитку української педагогіки, історії освіти й спеціальної педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дічек Н. П. М.Д. Ярмаченко як історична персоналія у поступу української педагогічної думки. Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. пам'яті академіка Миколи Ярмаченка. Чернігів, 2023. С. 15–22.
2. Климко Н. О. Микола Дмитрович Ярмаченко та його діяльність в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. № 22. С. 348–353.
3. Ярмаченко М. Д. Проблема компенсації глухоти. Київ : Педагогічна думка, 1976. 224 с.
4. Ярмаченко М. Д. Виховання і навчання глухих дітей в УРСР. Київ : Радянська школа, 1968. 312 с.
5. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
6. Ярмаченко М. Д. Академія педагогічних наук України: п'ятиріччя становлення і розвитку. Київ : Педагогічна думка, 1997. 154 с.